

ALMANCA VE TÜRKÇEDE REDDETME SÖZ EDİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6653498>

Dursun KÖSE

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr.

dkose@mehmetakif.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Türkçe ve Almancada bulunan “reddetme” söz edimi karşılaştırmalı olarak araştırılmıştır. Çalışmanın kuramsal temeli Austin’in söz edimi kavramına dayanır. Dil aracılığıyla bir eylemi gerçekleştirmek için birinden bir şey isteme, birini tehdit etme ya da bağışlama gibi dilsel eylemlerin tamamı sözce kavramı ile tanımlanmaktadır. Herhangi bir dil topluluğunun üyesi aynı dilsel düzlemde olan bir başkası ile iletişimsel niyetini sözceler aracılığıyla gerçekleştirir. Sözceler sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi ve karşılıklı olarak bireylerin niyetlerinin anlaşılması için kültürel bir kod özelliği taşır. Her iki tarafın da bu dilsel ve kültürel kodları bilmesi ile iletişim gerçekleşmiş olur. Bu makalede Türkçe ve Almancada niyet aktarımının ne şekilde gerçekleştiği, diller arasında belirgin farklılıklar olup olmadığı incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: edim bilim, söz edimi, sözce, anlambilim, reddetme

COMPARING THE SPEECH ACT REFUSING IN TURKISH AND GERMAN

Dursun KÖSE

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr.

dkose@mehmetakif.edu.tr

ABSTRACT

In this comparative study, the speech act “refusing” in Turkish and German was investigated. The theoretical basis of the study is based on Austin's concept of speech act. All linguistic actions such as asking for something, threatening or forgiving someone perform an action through language are defined by the concept of utterance. A member of any language community realizes his communicative intention through utterances with another who is on the same linguistic level. The

utterances have the characteristics of a cultural code for the realization of a healthy communication and the mutual understanding of the intentions of the individuals. Communication takes place when both parties know these linguistic and cultural codes. In this article, it has been examined how the transfer of intent occurs in Turkish and German, and whether there are significant differences between languages.

Keywords: pragmatics, speech act, utterance, semantics, refusing

GİRİŞ

Karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarında öne çıkan ilk soru araştırmaya konu edilen dilin ya da dillerin köken ve yapı bakımından birbirlerine olan yakınlık-uzaklık ilişkisinin ne olduğudur. Aynı dil ailesine mensup dillerin dilbilimsel olarak karşılaştırılmasıyla köken ve yapı bakımından farklı dil ailesine mensup iki dilin karşılaştırılması değişkendir. Bükümlü diller grubunda yer alan Almanca ile İngilizcenin karşılaştırılmasıyla sondan eklemeli dil ailesine mensup Türkçeyle Almancanın karşılaştırılması daha belirgin ayırt edici özelliklerin görülmesini sağlamaktadır. Diller, şekil bilgisi ya da ses bilgisi bakımında araştırma konusu olabileceği gibi anlambilimsel açıdan da değerlendirilmeye değerdir. Bu çalışmada Türkçe ve Almancanın karşılaştırılması anlambilimsel kurama göre değerlendirilmiştir. Sözcüklerin ya da tümcelerin anlamlarını çözümlmek salt anlambilim penceresinden bakmak elbette doğru bir yaklaşım olamaz. Çünkü tümcelerdeki söz dizimsel oynaklık doğrudan anlamı da etkilemektedir. Bu noktadan hareketle anlambilimin konusu olan söz edimi kuramından söz etmek gerekir.

Söz edimi, John L. Austin¹ tarafından ortaya çıkarılmış, John R. Searle² tarafından geliştirilmiş, dildeki söz edimlerinin anlaşılması ve gerçekleşmesi için dil içi ya da dil dışı etkenlerin, koşulların ve kuralların analizini içeren dilbilimsel bir kuramdır. Söz edimi kuramı kısaca gündelik dilin olgusal işleyişini açıklamaya odaklanır.

Söz edimi teorisinin kökenleri Olağan Dil Felsefesine dayanır. Olağan Dil Felsefesi, geleneksel felsefi sorunları, filozofların felsefi olmayan bağlamlarda anlamı iletme için sözcüklerin normalde nasıl kullanıldığını unutarak veya çarpıtarak geliştirdikleri yanlış anlamalardan kaynaklandığını gösteren felsefi bir metodolojidir. Bu felsefi yaklaşımın savunucuları, geleneksel felsefenin belirsiz, aşırı gelişmiş ve dolayısıyla nihayetinde anlamsız bir dilden mustarip olduğunu

¹ John L. Austin, 1962. *How to do things with words*. Oxford 1962. Deutsche Bearbeitung von E. v. Savigny: Zur Theorie der Sprechakte. Stuttgart 1979.

² John R. Searle, 1969. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.

varsayarlar. Bu nedenle, doğal gündelik dilin olgusal işleyişini açıklamaya odaklanırlar. Bu teorinin kurucusu olarak kabul edilen John L. Austin, 1940'ların başında, belirli şeyleri söylediğimizde aynı anda bir eylem gerçekleştirdiğimiz, konuştuğumuzda da hareket ettiğimiz fikrini geliştirmiştir. John R. Searle daha sonra bu fikri benimsemiş ve Austin'in teorisini önemli noktalarda daha da geliştirmiştir. Bugün söz edimi kuramının en önemli öncülerinden ve temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sözel iletişimin önemli bir bölümünü, *teşekkür etmek, özür dilemek, rica etmek, tehdit etmek, kabul etmek, reddetmek* gibi, konuşurken aynı anda o eylemin gerçekleştirildiği ifadeler olarak tanımlanan *söz edimler (performative)* oluşturmaktadır. Bunların dışında kalan tüm diğer sözceler *betimleyici (constative)* sözceler olarak adlandırılır. Austin betimleyici sözceler ile edimsel sözceler arasındaki ayrımı şu şekilde yapar: Betimsel sözceler, doğruluğu ölçülebilen, bir olayı ya da durumu betimleyen düz tümcelerdir. Edimsel sözceler ise doğruluğu ölçülemeyen, bir şeyin durum olup olmadığını betimlemek yerine bir edim için kullanılır.³

Tüm sözcelerde dinleyenin niyet bildirimi genellikle yüz tehdit edici [face-threatening] ya da yüz tehdit edici olmayan bir edimle gerçekleşir. Trosborg'a⁴ göre kimi söz edimleri (örneğin birinden bir şey isteme söz edimi) “dayatmacı bir edimdir ve dinleyeni belli bir yükümlülük altına sokar. Bu nedenle *istek* söz edimleri yüz tehdit edici birer edimdir.⁵ Konuşucu, dinleyenin davranışı üzerinde denetim sağlamaya çalışırken, kendi yüzünü bozma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Seçeceği söz ediminin doğrudanlık düzeyi, yaptırım derecesi gibi nedenlerle kaba olarak değerlendirilebilir.⁶ Örneğin; “*Bir konuda seninle görüşebilir miyim*”, sorusuna verilecek “*İşin olmasa aramazdın*” yanıtı karşısında konuşucu, dinleyicinin davranışı üzerinde denetim sağlamayı hedeflemiştir. Aynı şekilde şu örnek tümcelerde de benzer nitelikte bir “niyet” gösterilmektedir: - *Bana çay getirir misin? – Kalk kendin al!*

1. TÜRKÇE VE ALMANCADA REDDETME SÖZ EDİMİ

Reddetme söz edimi, kısaca A adlı konuşucunun iletişimsel niyetinin B adlı dinleyici tarafından karşılanmamasına (reddedilmesine) dayanmaktadır. Reddetme söz edimi her iki dildeki söz varlığına bakıldığında Almandada *ablehnen, zurückweisen* (geri çevirmek), *abweisen, nicht annehmen, ausschlagen* (kabul etmemek, reddetmek) “*Ich kann sein Angebot nicht zurückweisen*” (Teklifini geri

³ Geoffrey N. Leech, (1983). *Principles of Pragmatics*. Routledge Publishing. s. 134.

⁴ Trosborg, A. (1995). *Requests, Complaints and Apologies*. Walter de Gruyter Yayınları. s.187-188.

⁵ Goffmann, E. (1967). *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York. Doubleday Anchor Books.

⁶ Yusuf Polat, (2011). Yabancı Dil Öğretim Kitaplarında Söz Edimi, Dil Dergisi, S. 153. Ankara Üniversitesi

çeviremiyorum) sözceleriyle karşılık bulur. Almanca sözlüğe bakıldığında [Wahrig Deutsches Wörterbuch] *ablehnen* (reddetmek, kabul etmemek, refüze etmek, bir şeyden imtina etmek), *dankend ablehnen* (mazeret beyan etmek), *verwerfen* (yabana atmak), *ablehnung* (Ret), *kokette* (nağme), *Haltung* (menfilik, imtina) *Haltung des Richters* (reddihâkim, hâkimin reddi), *zurückweisen* (reddetmek, refüze etmek) *Angriff* (püskürtmek, tart etmek, *Anmerkung* (nota işaret etmek, bir şeye atıf yapmak), *jemanden in seine Grenzen* (birine haddini bildirmek), *abweisen* (püskürtmek, tart etmek; geri atmak) *nicht annehmen* (reddetmek, kabul etmemek, baştan savmak) *abweisend [antworten]* (ters bir cevap vermek), *griesgramig* (gülmez, abus), *unfreundlich* (tok sözlü; soğuk, reddedici, nobran, aksi), *spröde* (horozdan kaçan) sözcükleriyle tanımlandığını görürüz.⁷

Türkçede reddetme söz ediminin hangi sözcüklerle gerçekleşebileceği Türkçe Sözlükte [Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük] şu şekilde belirtilmiştir: *reddedilme is.*: Reddedilmek durumu veya biçimi, *reddedilmek (nsz) Ar. Redd+ T. edilmek*: Reddetmek işine konu olmak.

reddediş is.: Reddetmek işi veya biçimi, *reddeyleme, reddeylemek, reddiye is. Ar. Reddiye esk.* Bir düşünceyi, bir öğretiyi çürütmek için yazılan yazı. *reddolunma is.* Reddolunmak işi veya durumu. *reddolunmak (nsz) Ar. Redd +T. olunmak* Verilen veya yapılması istenen bir şey kabul edilmemek, geri çevrilmek. *reddetmek Ar. redd + T. etmek* 1. Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek. 2. (aileden olan birini) aileden bir kişi olarak saymamak, tanımamak. 3. yalanlamak, çürütmek. *ret, -ddi*: 1. Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme. 2. (aile bireylerinden birinin) sorumluluğunu üstünden atma, varlığını tanımama, aileden saymama: Evlatlıktan *ret. itiraz: is. (i:tiraz, -ra:zı) Ar. İ'tiraz* 1. Bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkma. 2. Söylenecek söz, karşı söyleme: *itiraz etmek*: bir düşünce veya kararın karşıtını ileri sürmek, karşı çıkmak. *geri çevirme*: 1. geri vermek, geldiği yere göndermek, iade etmek; 2. kabul etmemek, reddetmek.“

Gerçekleştirme sırası bakımından reddetme söz edimi bir başlatıcı söz ediminin, Goffman'ın adlandırmasıyla “bitişik çift”, Searle'ün adlandırmasıyla “ayrılmaz çift” konumundadır. Diğer bir deyişle, ikinci sıra söz edimi olup gerçekleştirilmesi başlatıcı bir edimin varlığı temel koşuluna bağlıdır. Bu yönüyle, herhangi bir istek, öneri, davet, akıl verme, suçlama, kınama veya ikram, başlatıcı bir edim veya girdi ise, reddetme eylemi konuşma etkinliğinin genel akışı içerisinde, ikinci sırada yer almayabilmekte, dinleyici ile konuşucu arasındaki bir uzlaşma sürecinin konusu

⁷ Gerhard Wahrig, (1978). *Wahrig Wörterbuch der deutschen Sprache*. Deutscher Tashenbuch Verlag. 27 Auflage, München.

olabilmektedir. Houck ve Gass⁸ (1999, s.5) İngilizce ve Japonca reddetme söz ediminin gerçekleştirimlerine ilişkin yaptıkları çalışmada, reddetme söz ediminin konuşucular arasındaki bir uzlaşma sürecinin dört olası sonucu bulunmaktadır: Kabul etme (acceptance), reddetme (refusal), askıda bırakma (postponement) ve seçenek sunma (alternative). Reddetme eylemi her seferinde dinleyici ya da sözcenin yöneltildiği kişi (muhatap, sözce yöneltilen) tarafından gerçekleştirilmektedir.

Reddetme söz edimi, her iki dilde de doğrudan ve dolaylı reddetme olmak üzere iki biçimde gerçekleşir. Doğrudanlık, dile getirilen reddetme sözcüsünün başka hiçbir yoruma ya da yanlış anlamaya yer bırakmaksızın gerçekleşiyor olmasıdır. *Kannst du mir helfen?* (Bana yardım edebilir misin?), *Das must du selbst machen* (Kendin yapmalısın). Dolaylı reddetme ise, içinde sözlüksel bir belirleyici olmaksızın reddetme olanağı tanıyan *olmaz, yapamam, istemiyorum* gibi sözceler de bulunur. *Kannst du mir helfen?* (Bana yardım edebilir misin?), *Du weisst das du es selbst machen must* (Bunu kendin yapman gerektiğini biliyorsun).

Aşağıdaki örnekler her iki dilde de reddetme söz ediminin gerçekleşme durumlarını göstermektedir:

1.1. Konuşucu, dinleyicinin daha önce söylediği şeyi (isteğini- arzusunu- önerisini- iddiasını- suçlamasını) kabul etmediğini açıkça, tepkisel (yüz tehdit edici) ya da tepkisel olmayan (yüz tehdit edici değil) bir edimle belirtir.

- *Bu kitabı okuyup özetini bana anlatır mısın?*
- *Bu senin görevin. Oturup sen oku!*
- *Können Sie dieses Buch lesen und mir eine Zusammenfassung geben?*
- *Das ist deine Aufgabe. Setz' dich hin und lies es selbst!*

1.2. Konuşucu, dinleyiciye yardım teklifinde bulunabilir. Dinleyici, konuşucunun yardım teklifini herhangi bir gerekçe göstermeksizin reddedebilir.

- *Size yardım edeyim mi?*
- *Hayır, sağ ol.*
- *Kann ich Ihnen helfen?*
- *Nein, danke.*

1.3. Reddetme ediminde, konuşucu, sorma edimi gerçekleştirdiğini varsayarsak dinleyici, konuşucunun sorusuna (önerisine) doğrudan bir yanıt değil; aynı zamanda

⁸ Houg ve Gass, (1999). *Interlanguage Refusals: A Cross-cultural Study of Japanese- English*, S. 5. Walter de Gruyter.

konuşucuya eşlik edememesine bir gerekçelendirme, bir özür dileme edimi gerçekleştirilmektedir (Fidan, 2017) .

- *Bu akşam birlikte sinemaya gidelim mi?*
- *Akşama misafirim gelecek.*
- *Wollen wir zusammen heute Abend ins Kino gehen?*
- *Heute Abend habe ich Besuch.*

2. REDDETME SÖZ EDİMİ BAĞLAMINDA DİLSEL NİYETLER

Reddetme söz edimi, basit bir yaklaşımla, A adlı konuşucunun iletişimsel niyetinin B adlı dinleyici tarafından karşılanmamasına dayanmaktadır.

Bu iletişimsel niyet;

2.1. A'nın yararına olabilecek B tarafından gerçekleştirilecek dil dışı veya dilsel bir davranış.

- *Çantaları taşımama yardım eder misin?*
- *Hayır, işim var.*
- *Kannst du mir helfen, die Taschen zu tragen?*
- *Ich habe zu tun.*

2.2. A ile B'nin ortaklaşa gerçekleştirebilecekleri A tarafından davet veya istek biçiminde dile getirilmiş bir eylem ya da etkinlik

- *Hafta sonu piknik yapalım mı?*
- *Çok isterdim ama meşgulüm.*
- *Wollen wir am Wochenende ein Picknick machen?*
- *Gerne, aber ich bin beschäftigt.*

2.3. A tarafından B'nin, yaparsa yararına olabileceğini düşündüğü dilsel veya dil dışı davranış

- *Bence çok yoruluyorsun. Biraz dinlenmelisin.*
- *Başıma kaşıyacak zamanım yok.*
- *Du mühst dich zu viel. Du solltest dich ein bisschen ausruhen*
- *Ich habe keine Zeit, mich am Kopf zu kratzen.*

2.4. A tarafından B'nin sahip olduğu bir ürün veya niteliğe yönelik (olumlu veya olumsuz) değerlendirme girişimi

- *Keşke ben de senin kadar güzel konuşabilseydim.*
- *Allah vergisi benimkisi.*

- *Ich wünschte, ich könnte so gut sprechen wie Sie.*
- *Das ist ein Geschenk Gottes.*

2.5 A tarafından B’ye yöneltilmiş bir suçlama davranışı

- *Vazoyu senin kırdığını biliyorum.*
- *Hayır, ben kırmadım.*
- *Ich weiss, dass du die Vase zerbrochen haben.*
- *Nein, ich habe sie nicht zerbrochen.*

2.6. A tarafından B’ye yöneltilmiş bir kınama davranışı

- *Böyle konuşmamalıydın. Kendinden utanmalısın.*
- *Ben içimden geldiği gibi konuştum. Pişman değilim.*
- *Du solltest nicht so reden. Du sollst dich schämen.*
- *Ich sprach so wie ich fühlte. Ich bereue es nicht.*

2.7. A’nın B’nin yararına sunduğu bir nesne

- *Bunu senin için satın aldım.*
- *Teşekkür ederim ama kabul edemem.*
- *Das hier habe ich für dich gekauft.*
- *Danke, aber das kann ich nicht annehmen.*

3. REDDETME SÖZ EDİMİ HANGİ ŞARTLARDA GERÇEKLEŞMEKTEDİR?

3.1 Reddetme söz ediminde K, D’nin daha önce söylediği şeyi (isteğini- arzusunu- önerisini- iddiasını- suçlamasını) kabul etmediğini açıkça, tepkisel (yüz tehdit edici) ya da tepkisel olmayan (yüz tehdit edici değil) bir edimle belirtir.

- *Bu kitabı okuyup özetini bana anlatır mısın?*
- *Bu senin görevin. Oturup sen oku!*

Almanca ile karşılaştırıldığında da reddetme söz ediminin aynı anlamı içerdiği söylenebilir.

- *Können Sie dieses Buch für mich lesen und mir eine Zusammenfassung geben?*

- *Das ist deine Aufgabe. Setz’ dich hin und lies es selbst!*

3.2 Reddetme söz ediminde, K, D’ye yardım teklifinde bulunabilir. D, K’nın yardım teklifini herhangi bir gerekçe göstermeksizin reddedebilir.

- Size yardım edeyim mi?
- Hayır, sağ ol.
- Kann ich Ihnen helfen?
- Nein, danke.

3.3. Reddetme ediminde, K, sorma edimi gerçekleştirdiğini varsayarsak D, K'nın sorusuna (önerisine) doğrudan bir yanıt değil; aynı zamanda K'ya eşlik edememesine bir gerekçelendirme, bir özür dileme edimi gerçekleştirmektedir.

- Çilekli pasta yemeye gidelim mi?
- Akşama misafirim gelecek.
- Wollen wir zusammen Erdbeertorte essen gehen?
- Ich habe Besuch heute Abend.

3.4. Reddetme söz edimi tam anlamıyla bir reddetme bir itiraz veya bir düzeltme olarak gerçekleşebilir. Reddetme söz edimi tam anlamıyla bir reddetmeyi içeriyorsa K, D tarafından daha önce ifade edilen söylemin (konunun) içeriğine göndermede bulunur.

- Harika bir konuşmaydı, değil mi?
- Sana katılmıyorum. Ana konuya hiç değinmedi.
- Das war doch ein hervorragender Vortrag)
 - Ich bin nicht der gleichen Meinung. Er hat sich auf das Hauptthema nicht angewendet.

3.5. Düzeltme şeklindeki bir reddetme edimi, D'nin daha önce, ifade ettiği söylemi kati şekilde reddetmez, söyleme ekleme/çıkarma/düzeltilme yapar.

- Truva savaşı ile ilgili harika bir belgesel olmuş.
- Keşke biraz da Helen'den bahsetseydi.

Türkçede ve Almancada reddetmek, itiraz etmek veya öneriyi geri çevirmek gibi eylemlerle gerçekleştirilir. *Reddetme* ve *geri çevirme* eylemlerinin varlığı ve kullanılabilirliği nedeniyle sözlüksel doğrudan gerçekleştirimi vardır. Burada karşımıza düzsöz, edimsöz ve etkisöz kavramları çıkmaktadır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse: “Söylediklerinin hepsini reddediyorum, olmaz. (Ich lehne alles ab was du gesagt hast, geht nicht). Bu örnekte X ne diyor? “olmaz” diyor [düzsöz]. Yani dilin dilbilgisel kurallarına uygun olarak bir tümce üretiyor. Peki X bunu derken ne yapıyor? X, “olmaz” derken öneriyi reddediyor [edimsöz]. Bu da konuşucunun söz

söylerken aynı zamanda bir edim gerçekleştirilmesi şeklinde açıklanabilir. Ve “olmaz” diyerek ortaya çıkabilecek etkinin sorumluluğunu dinleyiciye yüklemiş oluyor. Bu durum, dinleyicinin edimi [etkisöz]olarak açıklanabilir.

- *Dans ediyor musun?*
- *Tanzt du?*

Ne diyor? Bilgi istiyor ya da dansa davet ediyor [edimsöz]? X bunu derken ne yapıyor? Konuşucu ortaya çıkabilecek etkinin sorumluluğunu dinleyiciye yüklüyor [etkisöz]

4. REDDETME SÖZ EDİMİNİ GERÇEKLEŞTİREN SÖZCELER

Türkçede ve Almancada reddetme söz edimi tek yapıtlı sözcüklerle, bildirme kiplerinin olumsuz durumlarıyla, emir kipiyle, ad tümceleriyle, kalıp ifadelerle, soru ile gerçekleştirilebilir. Türkçede tek sözcüklü reddetmeler *hayır, olmaz, yok, imkânsız, ı-ıh* gibi sözcüklerle gerçekleşirken Almancada *nein, nicht, unmöglich* gibi sözcüklerle ifade edilir. Aşağıdaki örnekler reddetme söz ediminin hangi dilbilgisel yapıtlarla gerçekleştiğini göstermektedir.

4.1. Bildirme kiplerinin olumsuz durumlarıyla

- *Haydi, lütfen sen de gel!*
- *Gelmiyorum/gelmeyeceğim/gelmem/olmaz*
ya da
- *Rüyanda görürsün [yüz tehdit edici].*
- *Los, bitte komm doch mit!*
- *Ich komme nicht/ich werde nicht kommen/nein*
- *Davon kannst du nur träumen.*

4.2.Emir kipiyle

- *Final ödevimi sen yazar mısın? (- Kannst du meine Hausaufgabe schreiben?)*
- *Daha neler! Bu senin işin sen yaz! (- Das ist deine Aufgabe. Schreib es selbst!)*
ya da
- *Diplomayı da bana versinler o zaman. (- Sie sollen das Zeugnis dann mir geben.)*
- *Üstüne bir de kaymaklı kadayıf ister misin?(- Sonst noch etwas bitte!)*
- *Emrin olur, az ye de uşak tut. (- Zum befehl!)*

4.3 İsim tümceleriyle

- *Haydi, lütfen sen de gel!*

- *Bitte komm doch mit?*
- *Asla!*
- *Auf gar keinem Fall*

4.4 Kalıp tümcelerle

- *Haydi, lütfen sen de gel!*
- *Bitte komm doch mit?*
 - *Aklını mı kaçırdın?/şaka mı yapıyorsun/deli misin?*
 - *Hast du dein Gedächtniss verloren?/ist es ein Witz?/bist du bekloppt?*

4.5 Soru ile reddetme

- *Haydi, lütfen sen de gel!*
- *Bitte komm doch mit?*
- *Nasıl geleyim?*
- *Wie soll ich denn kommen?*

5. ALANLARA GÖRE İLETİŞİMSEL NİYETLER

Türkçe ve Almancada reddetme söz edimini iletişimsel niyetler bakımından bireysel alan, kamusal alan, eğitsel ve mesleki alan içerisinde değerlendirilebilir. 5.1 Bireysel Alan

- *Üzgünüm, gelemem.*
- *Leider kann ich nicht kommen.*
- *Bu hediyeyi kabul etmem mümkün değil.*
- *Ich kann dieses Geschenk nicht annehmen.*
- *Davetin için teşekkür ederim. Ama hastayım katılamayacağım.*
- *Danke für deine Einladung. Ich bin krank, kann [leider] nicht kommen.*
- *Kararımı verdim. Evlilik teklifini kabul etmeyeceğim.*
 - *Ich werde den Heiratsantrag nicht annehmen.*

5.2 Kamusal Alan

- *Kimliğiniz olmadan bir şey yapamam.*
- *Ohne Ihren Ausweis kann ich nichts tun.*
- *Burada sigara içmek yasak.*
- *Hier ist Rauchen verboten!*
- *Bugün kapalıyız. Yarın gelin.*
- *Wir sind heute geschlossen. Kommen Sie morgen.*

- *Bu hesap çok yüksek. Kabul etmiyorum. Lütfen kontrol edin.*
- *Die Rechnung ist zu hoch. Ich akzeptiere sie nicht. Bitte überprüfen Sie sie!*

5.3. Eğitsel Alan

- *Türkçe dersinde sadece Türkçe konuşun!*
- *Im Türkischunterricht bitte nur Türkisch sprechen!*
- *Dersin bitmesine zaten on dakika kaldı, çıkamazsınız.*
- *Der Unterricht dauert noch zehn Minuten, du kannst jetzt noch nicht gehen.*
- *On sayfanın altındaki ödevlerinizi kabul etmiyorum.*
- *Hausaufgaben unter zehn Seiten nehme ich nicht an.*
- *Koyunlar kendinden olmayan kuzularının süt emmelerini reddeder.*
- *Die Schafe weigern sich, fremde Lämmer zu säugen.*

5.4. Mesleki Alan

- *İş teklifinizi reddediyorum. Bu şartlarda çalışmamam.*
- *Ich lehne Ihr Angebot ab. Unter diesen Bedingungen kann ich nicht arbeiten.*
- *Japon ortaklarımız yeni proje teklifimizi reddettiklerini bildirdi.*
 - *Unsere japanischen Partner haben uns mitgeteilt, dass sie unseren neuen Projektvorschlag ablehnen.*
- *Bebekler aşırı mamayı kusarak reddeder.*
- *Babys verweigern eine übermäßige Nahrungsaufnahme durch Erbrechen.*
- *Burası özel mülk. Aracınızı buraya park edemezsiniz.*
- *Dies ist Privateigentum. Sie können Ihr Fahrzeug hier nicht parken.*

SONUÇ

İletişimsel niyetler alanlarına göre değerlendirildiğinde Türkçe ve Almancada farklı dilbilgisi yapılarının ortaya çıktığını görüyoruz. Ayrıca dilin sosyo-kültürel boyutu da *reddetme* söz edimini gerçekleştiren sözcelerde farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Kimi ifadelerde Türkçede açık ve “yüz tehdit edici” bir edim gerçekleşmezken Almancada niyeti aynı şekilde bildirmek kaba bir söylem şeklinde algılanır. Karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları bu nedenle yalnız dilbilimsel olarak değil aynı zamanda dillerin kültür boyutuyla da incelenmelidir.

KAYNAKÇA

1. Aksan Doğan, (1990). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. (3 Cilt) TDK Yayınları, Ankara.

2. Austin, John L., (1979). *How to do things with words*. Oxford 1962. Deutsche Bearbeitung von E. v. Savigny: *Zur Theorie der Sprechakte*, Stuttgart.
3. Cohen, L. J., (1980). *Sprechakte*. In: Kußmaul, P. (Hrsg.): *Sprechakttheorie: Ein Reader*. Wiesbaden. (Schwerpunkte Linguistik und Kommunikationswissenschaft, Bd. 17)
4. Ergenç, H., (2002). *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
5. Ergenç, H., & Bekâr Uzun, P. (2017). *Türkçenin Ses Dizgesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
6. Gass, Suzan M., Noel Houck. (1999). *Interlanguage Refusals: A Cross-cultural Study of Japanese- English*. Walter de Gruyter.
7. Leech, Geoffrey N., (1983). *Principles of Pragmatics*. Routledge Publishing. s.134.
8. Polat, Y., vd. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe ilk kazanımlar için başvuru rehberi A1 öncesi*. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Press.
9. Polat, Y. (2010). *Yabancı Dil Öğretiminde Söz Edimleri*. Ankara: Yayımlanmamış doktora tezi.
10. Polat, Y. (2015). “Fransızca ve Türkçe Öğretmenlerinin Söz Edimi Öğretimine İlişkin Görüşleri.” Hacettepe Searle, John R. 1969. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.
11. Searle, John R., (1983). *Sprechakte. Ein sprachphilosophischer Essay*. Frankfurt a.M. (Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft 458)
12. Searle, John R., (1987). *Intentionalität: Eine Abhandlung zur Philosophie des Geistes*. Frankfurt.
13. Leech, Geoffrey N., (1983). *Principles of Pragmatics*. Routledge Publishing. s. 134.